

WALTER
BONATTI

O LUME
PIERDUTĂ

Călătorii în cele mai îndepărtate
locuri de pe Pământ

Traducere din limba italiană
de Liviu Ornea

POLIROM
2025

Cuprins

<i>Să privești în jurul tău</i> (Angelo Ponta)	5
<i>Să trăiești aventuros</i> (2009)	9
<i>La Polul Frigului</i> (1964)	23
<i>Klondike, pe drumul căutătorilor de aur</i> (1965)	35
<i>2.500 de kilometri în canoe, singur</i> (1965)	45
<i>Pe insula marilor urși Kodiak</i> (1965)	85
<i>La școala cavalerilor rătăcitori: masaii</i> (1966)	100
<i>În lumea crocodililor</i> (1966)	105
<i>Singur printre bivoli și lei</i> (1966).	121
<i>Varanii din preistorie</i> (1968)	150
<i>Eu și tigru, timp de patruzeci de zile</i> (1968)	161
<i>Prin marele deșert sărat</i> (1969)	189
<i>Un paradis subacvatic</i> (1967-1969)	203
<i>Pe urmele lui Melville</i> (1969).	211
<i>Insula Paștelui</i> (1969)	225
<i>La marginea lumii: Capul Horn</i> (1971)	235
<i>O singurătate înghețată</i> (1971)	246
<i>Nyiragongo, o coborâre în infern</i> (1972)	256
<i>Printre primitivi, note de călătorie</i> (1972, 1974)	266
<i>În lumea pigmeilor</i>	266
<i>Irian Jaya, anul zero</i>	277
<i>În pădurile fluviului Orinoco</i> (1967, 1973)	287
<i>Pe înălțimile din Guayana – Auyán Tepuy</i> (1975)	309
<i>Antarctida din amintirile mele</i> (1976)	333

Uriașii din Sierra Nevada (1977)	356
La izvoarele fluviului Amazon (1967, 1978)	360
<i>O sinteză a Amazoniei</i>	360
<i>Izvorul descoperit</i>	366
<i>De-a lungul marelui afluent</i>	374

ANEXĂ

Să surprinzi emoțiile (1998)	413
Discurs pronunțat în fața Societății Geografice Spaniole (2008)	420
O privire spre trecut (2009)	423
<i>O aventură îndelungată. Cronologia călătoriilor lui Walter Bonatti (și nu numai a lor) între 1964 și 1980 (Angelo Ponta)</i>	427

Descoperisem deja în Tahiti că nu eram primul care avusese ideea asta: mi-au fost citate numele unor străini care făcuseră cercetări despre locurile descrise de Melville. Dar se pare că și ei, asemenea criticilor literari, ajunseseră la concluzia că autorul inventase totul. Ba unul chiar a avansat ideea că Melville nici n-ar fi debarcat vreodată pe insulă. Ar fi fost mult prea dezamăgitor pentru mine să accept o asemenea ipoteză, așa că iată-mă aici ca să-mi fac propria cercetare.

În Taioha'e puțini cunosc numele Melville, au auzit despre el doar cei care au lucrat o vreme pentru o rară misiune ajunsă până aici pentru a face cercetări asupra acestui autor. Louis Taikiteetini, zis „Kuku”, așa cum ține să precizeze chiar el, e unul dintre cei care au însoțit câte-un cercetător și e considerat cel mai expert în domeniu. Îl angajez și încerc să scot de la el maximumul posibil de informații utile, pe care, evident, le filtrez cu prudența necesară. Ca tipic marchizian ce e, primitiv și mândru, dar și blând, Louis nu se deosebește de toți ceilalți indigeni răspândiți prin lumea la care încă se ajunge greu, oameni ce au tendința să accepte părerile altora până într-atât încât și le însușesc. Într-adevăr, un străin poate să-l facă pe un indigen să-i spună tot ce vrea dacă acesta din urmă are impresia că străinului îi face plăcere să i se spună acele lucruri. Mi-ar fi însă greu să zic dacă e vorba despre ingenuitate sau despre șiretenie. Oricum, aflu de la Louis că întinsa, uimitoarea coroană de creste care înconjoară golful Taioha'e e traversată de două trecători: Teaaoa, cea mai înaltă, și Teavanui, cea din dreapta, care, spune informatorul meu, ar fi fost aleasă de Melville când a fugit.

Așa începe aventura mea pe urmele ipotetice ale celebrului povestitor american. Louis vine cu mine până dincolo de Teavanui, unde mă așteaptă o primă deziluzie. Poteca foarte comodă care urcă până aici continuă apoi pe linia de nivel, trecând prin povârnișurile domoale ale micilor văi Hapa'a, și-o ține tot așa până unde, în depărtare, se ghicește depresiunea corespunzătoare văii taipilor. Ar fi așadar de ajuns câteva ore

de mers întins ca să repet traversarea rocambolescă de șase zile a lui Melville? Îl întreb pe Louis, care, neclintit în privința celor șase zile ale lui Melville, îmi răspunde liniștit: „O, chiar a mers mult”. Apoi conchide: „Poate se mai oprea, dar *ce type-là*¹ cunoștea drumul, eeei!”. Zâmbesc la gluma lui, însă resping soluția prea simplă. Nu se poate ca Melville să fi inventat totul. Dincolo de talentul lui literar și înainte de a fi un povestitor, a fost un autentic om al mării, crescut în severa disciplină a riscului, și s-a mișcat întotdeauna printre lucruri atât de adevărate, încât pare extrem de improbabil ca tocmai *Taipei*, prima sa scriere, să nu fie autobiografică. După acest prim și dezamăgitor contact cu realitatea, îmi doresc să fiu singur, liber de-acum să mă duc unde-mi place, fără nicio influență exterioară. Îl invit deci pe Louis să se întoarcă la Taioha'e.

Părăsesc cărarea care continuă plat și mă cațăr pe munte, la stânga, pătrund în pădurea de casuarine, pandani și diferite alte plante, unde totul pare sufocat de trestii și de rădăcini răsucite. E o încâlceală aproape de nepătruns și mocirloasă, mai ales în apropierea cursurilor de apă. Tot restul acelei zile și în cea următoare explorez sistematic crestele care domină văile Hapa'a, până la vârful cel mai înalt – cel al muntelui Muake, pe care scriitorul, dacă e să mă iau după relatarea lui, l-a atins și apoi l-a traversat. Cu cartea în mână, studiez fiecare pagină a lui Melville și o confrunt cu realitatea care, în unele detalii, se potrivește perfect.

Într-adevăr, vorbind despre muntele Muake, pe care mă aflu acum, Melville descrie peisajul de sub vârf în cuvintele următoare: „Melancolicul golf Nuku Hiva se găsea chiar la baza unui lanț muntos circular ai cărui versanți înverziți, întrerupți de depresiuni adânci și de văi surâzătoare, formând împreună cel mai frumos spectacol pe care mi-a fost dat să-l contemplan”. Iar înainte de a-și începe aventura, mai spune: „Golful are, mai mult sau mai puțin, forma unei potcoave.

1. Tipul (fr.) (n.tr.).

Când vii de pe mare, trebuie să intri printr-un braț strâmt la care se uită din lateral două insulițe ce se înalță în formă de con până la 150 de metri. Imediat în spate, pe cele două laturi, începe plaja, care descrie un amplu semicerc. Peste tot în jur, insula se ridică în mod uniform pe oglinda apei... Contemplând un asemenea paradis, mă-ncerca părerea de rău la gândul că un spectacol atât de fermecător trebuie să rămână pentru totdeauna ascuns în aceste insule îndepărtate”. Cu adevărat impresionant. În notațiile acestea, Melville a fost de o precizie de-a dreptul fotografică.

Cei doi fugari o luaseră atunci în direcția munților, încrezători că vor găsi acolo o ascunzătoare sigură unde să se refugieze și să trăiască mâncând fructe sălbatice până când va pleca baleniera de pe care evadaseră. Plănuiau să se întoarcă apoi la Taioha'e, cu speranța că vor fi bine primiți de indigeni și vor putea deci rămâne cu ei, în așteptarea unei ocazii de a părăsi insula. Iar autorul mai povestește despre această primă întâlnire: „Ne-am hotărât să ne cățărăm pe o creastă care părea mai ușoară decât celelalte și care, conform convingerii noastre, ne-ar fi condus către piscurile din spatele ei”. Ploaia frecventă – cel puțin ploaia aceea – îi proteja de cei care-i hăituiău ca să-i readucă pe vas și să câștige astfel recompensa. Au ajuns într-un stufăriș prin care mersul era deja insuportabil de anevoios. „Trestiile erau atât de elastice încât, de îndată ce pășeam peste ele, își relua imediat poziția verticală – în plus, nu trecea fir de aer printre ele”. Au ajuns în fine pe creastă și, de-a bușilea, ca să nu fie descoperiți, au continuat de-a lungul unui interminabil șir de suișuri și coborâșuri tocmai în direcția vârfului lui Muake, cel mai înalt dintre toate. Azi, văile Hapa'a sunt părăsite, dar se spune că pe-atunci erau locuite de vreo mie de persoane. În siguranță de-acum, Melville și Toby au mers în picioare spre vârf, „când iată că din văile laterale am auzit în depărtare o ploaie de strigăte: ne descoperiseră indigenii. Am început să-i observăm: făceau mare zarvă alergând în toate direcțiile; trebuie să fi fost înnebuniți de frică”. Totuși, cei doi

au găsit cu cale să nu piardă timp. Melville continuă: „Ne-am apucat să alergăm de-a binelea pe spinarea muntelui până am ajuns la un perete vertical” – iată-l, într-adevăr, nu prea departe de locul unde mă aflu – „care, la început, părea că vrea să se interpună ca un obstacol de nedepășit, zădărnindu-ne orice speranță de a înainta”. Cu toate acestea, au depășit stânca și, după-amiază târziu, au ajuns pe vârf. Coama lui Muake „culmina într-o imensă creastă proeminentă de roci bazaltice acoperite cu plante parazite”. Acolo, Melville și Toby au fost destul de dezamăgiți: „În loc să coboare imediat pe versantul opus și să se desfășoare în văi largi, muntele dădea naștere unei serii de alte piscuri cam de aceeași înălțime care se-ntindeau până dincolo de raza noastră vizuală. Versanții abrupti erau acoperiți de o vegetație luxuriantă, punctată ici-colo de păduri dese, cu copaci încărcăți cu frunze”. Printre aceștia, nota Melville, nu se zăreau arbori fructiferi; existau însă fructe, ca gustoașele, marile *tuaya* pe care le găsesc și le mănânc eu însumi.

Întorcând spatele așezării Taioha'e, cei doi au început să exploreze regiunea necunoscută de pe versantul opus. Pe neașteptate, au descoperit o cărare care ducea către râpă: sigur era o cărare de război. Le-a fost frică, s-au temut să nu dea peste o ceată de sălbatici; au preferat să se adăpostească într-o ravenă întunecată ca să petreacă noaptea în siguranță. Pentru a ajunge în fundul ei, au fost nevoiți să coboare de-a lungul unui fel de jgheab, agățându-se de „rădăcini puternice ce ieșeau din stâncă, de pe care se scurgeau picuri de apă”. În dimineața următoare, au urcat iar și s-au îndreptat spre regiunile din interior.

În pofida acestor citate, care se potrivesc în multe locuri cu realitatea peisajului, mozaicul singularei aventuri a lui Melville nu prinde formă: prea multe goluri și contradicții zădărnicesc orice deducție. Unde-or fi „cascadele tăcute” pe care le anunța Melville? Plouă mult și violent, e frig, natura e aspră, haotică, adesea învăluită-n ceață. Am destule motive ca să fiu obosit și demoralizat. Dar când, printr-o spărtură-n

nori, îmi apar în față înaltele căderi de apă, impunătoare și minunate cum le-a descris autorul, trăiesc un moment mareț și miraculos. Atunci întreaga aventură din *Taipei* prinde ca prin farmec contur în fața ochilor mei, limpede și adevărată, așa cum e povestită în cartea pe care, ferfenițită de-acum, o am în continuare în mână chiar dacă o știu pe de rost. Descoperirea celor trei cascade, după atâtea rătăcirii și atâtea ipoteze lansate, e pentru mine asemenea descoperirii poziției piesei-cheie a unui puzzle; după care toate elementele se potrivesc ușor, făcând să apară imaginea atât de așteptată.

Conștient că sunt de-acum pe calea cea bună, găsesc dincolo de culme prima râpă în care Melville și Toby au coborât ținându-se de rădăcinile alunecoase ca să evite niște eventuale întâlniri neplăcute pe potecă. Poteca duce direct la marginea râpei, și autorul se întreba dacă toți cei care ajungeau aici erau nevoiți să facă un salt până-n fundul văii. Ca și Melville, întâi privisem spre golful Taioha'e, iar acum recunoșteam cu ușurință în jurul meu detaliile peisajului descris de el: cele trei cascade mari, cheile întunecate, depresiunile din îndepărtata regiune To'ovi'i, râurile clocotitoare din adâncul văii și, în fine, valea pitorească a canibalilor taipei, neatinsă, fără nicio urmă de existență umană, singuratică cum poate nu mai fusese vreodată.

Ajuns aici, Melville a simțit o durere inexplicabilă la un picior; și, cu toate că avea febră, a continuat să se târască alături de tovarășul lui în căutarea unui loc sigur. Când, dând laoparte o creangă, avea să descopere acea vale care, mai încolo, se va dovedi temuta și deloc dorită așezare a tribului taipei, va fi atât de emoționat, încât va scrie: „Nici priveliștea grădinii raiului nu m-ar fi adus într-o asemenea stare de extaz... Pe fiecare latură, valea era închisă de versanți abrupti și înverziți care, întâlnindu-se ceva mai departe de locul unde mă aflam, formau un semicerc de pante acoperite cu iarbă și de prăpăstii adânci de sute de picioare în care radiau nenumărate cascade. Dar frumusețea cea mai mare a panoramei o dădea verdeața

compactă – în asta constă, cred, fascinația tuturor peisajelor polineziene. Peste tot sub mine, de la baza prăpastiei și până pe buza ei, pe care ne odihniserăm fără să știm unde ne aflăm, suprafața văii apărea ca o masă de frunziș atât de des și luxuriant, încât era imposibil să spui căror copaci le aparțineau frunzele. Dar poate că nimic nu mi s-a părut mai impunător în acest peisaj decât cascadele tăcute, ale căror fire de apă, după ce cădeau de pe pantele abrupte, se pierdeau în vegetația deasă a văii. Și peste întreaga panoramă domnea cea mai adâncă tăcere”. Melville nu-și ascundea totuși o anume îngrijorare, bănuind că valea ar putea fi chiar cea locuită de cumpliții taipi; așa că a evitat-o, apucând înspre îndepărtatele platouri To’ovi’i.

„Ce călătorie groaznică”, va comenta scriitorul. Febra, setea, slăbiciunea provocată de foame, chinul istovitor de a urca și coborî printre trestii, rădăcini și povârnișuri au sfârșit prin a-i doborî pe cei doi fugari. Au ales deci să coboare pe drumul cel mai scurt, anume pe râul ce ducea în temuta vale pe care până atunci, prudenți, o evitaseră. La decizia asta a contribuit și Toby, care observase: „Cine trăiește într-un loc atât de fermecător nu poate fi decât simpatic”. Drumul, la început ușor, devine din ce în ce mai dificil, coborâșul se face mai abrupt, se strâmtează, gâtuindu-se. Au petrecut o a treia noapte cu nimic mai bună decât cele dinainte și, la amiaza zilei următoare, au auzit mai întâi zgomotul, apoi s-au trezit pe buza uneia dintre cele trei cascade, ale cărei ape se prăbușeau în hău cel puțin două sute de metri. Despre prăpastia asta și despre cum au izbutit să treacă de ea, Melville a scris pagini de o extraordinară forță descriptivă. Povestește în amănunt coborârea rocambolescă în care el și Toby, agățați doar în mâini, alunecă pe niște rădăcini amețitor de lungi ce atârnă pe marginile căderii de apă. Ei bine, oricât de adevărate ar fi atmosfera locului descris și faptul că fugarii trebuie să fi coborât în modul tocmai descris, asta nu poate să se fi întâmplat chiar pe marginea cascadei, ci doar ținându-se mult la